

V članku Mateje Kambič se sprehodimo po sledih pisatelja Ivana Tavčarja v Novem mestu in na Dolenjskem.

V jubilejnim letu našega društva smo pogovorni večer posvetili razumevanju družbenega profila mladih v Sloveniji in njihovih vedenjskih vzorcev.

IZZIV

Glasiło Društva Novo mesto

Izhaja polletno – 15. junija in 15. decembra

Uredil: Tomaž Golob
Lektorira: Nina Štampohar
Letna naročnina 5 evrov.

Člani dobivajo IZZIV brezplačno.
Priprava za tisk: Etna studio, Boštjan Grubar s.p.
Tisk: Tiskarna Jordan

Poštnina plačana pri pošti 8105 Novo mesto

BESEDA UREDNIKA

Trideset let delovanja Društva Novo mesto je lepa obletnica, za katero se je bilo treba zelo potruditi. S trdim in vztrajnim delom ob številnih vzponih in kriznih trenutkih se lahko društvo ob častitljivem jubileju pohvali s kakovostno opravljenim delom ter širokim razponom dejavnosti. Najpomembnejše pa je, da je članstvo ostalo zvesto društvu. Kljub temu pa se v društvu sprašujemo, kako naprej. V letu 2023 smo se poslovlili od Eve Simič, ustanovne in častne članice društva Novo mesto, ki je bila tudi pobudnica njegove ustanovitve. Z njenim odhodom se na simbolni ravni v društvu poslavljamo od nekega obdobja z zavezo, da če želimo ohraniti dozdejšnji obseg društvenega dela, moramo poskrbeti za menjavo generacij. Društvo Novo mesto je bilo že od ustanovitve nevsakdanja nevladna organizacija, ki se je zgolj z bogatim znanjem svojih članov spoprijela s številnimi odprtimi razvojnimi težavami Novega mesta. Slogan Društva Novo mesto je, da društvo niti ne gradi niti ne ruši, saj za kaj takega nima ne denarja ne moči, lahko pa opozarja, če tega drugi ne počno po zdravi pameti. Žal mlajšim generacijam društveni *raison d'être* ni blizu. Zato ni naključje, da smo v začetku decembra 2023 na pogovornem večeru gostili prof. dr. Mirana Lavriča z mariborske univerze, ki desetletja preučuje vlogo mladih v Sloveniji ter jih spremlja pri njihovem razvoju in osamosvajanju. Ugotovitve njegovih raziskav nam bodo v veliko pomoč pri nadaljnji organizaciji društva z zavedanjem, da imajo mlajše generacije povsem druge vrednote in organizacijske pristope, kot jih imamo starejši. Kot smo ugotovili na pogovornem večeru, se mladi ne istovetijo niti z določenim krajem niti s službenim oz. društvenim okoljem. So izredno fleksibilni in usmerjeni zgolj v doseganje kratkoročnih ciljev. Društveno okolje jih zanima le, če so učinki takojšnji in prispevajo k njihovi osebni rasti. Ker bo društvo živo le toliko časa, dokler bodo dejavni njegovi člani, je ključna naloga organov društva poiskati pot do mlajših generacij in jih sprejeti z odprtimi rokami, tudi če bodo društvo prilagodili svojim potrebam in vrednotam.

Društvo Novo mesto
Gubčeva ulica 11, 8000 Novo mesto
drustvo.novo.mesto@gmail.com
www.drustvo-novo-mesto.si
www.facebook.com/drustvonovomesto

Le z nostalgijo se lahko še spominjamo zasneženega Novega mesta in zamrznjene reke Krke. Foto: Tomaž Golob, 2012.

Trideset let Društva Novo mesto

Tomaž Golob

Društvo Novo mesto praznuje trideset let delovanja. Po dolgotrajnih pripravah je bilo društvo ustanovljeno na ustanovni seji 18. oktobra 1993 in vpisano v register društev 24. januarja 1994. Razlog za ustanovitev društva je bil najprej ekološki, in sicer za izboljšanje kakovosti zraka in bivalnega okolja na Grmu, kmalu pa so se društvu začeli priključevati številni Novomeščani, nezadovoljni s stanjem v Novem mestu in težavami, s katerimi se je mesto soočalo v prvih letih samostojne Slovenije. V prvem desetletju delovanja je imelo društvo dobrih tristo članov s precejšnjim vplivom na javno mnenje v Novem mestu, kar je člane opogumilo k oblikovanju kandidatne liste za Občinski svet Mestne občine Novo mesto. Lista Društvo Novo mesto je prvič kandidirala na občinskih volitvah leta 1994 in je vse do leta 2010 imela od enega do tri svetnike v občinskem svetu.

Društvo v skladu s statutom deluje na področjih varstva okolja, urejanja prostora, kulture in kulturne dediščine. Na področju kulture ima tudi status društva, ki deluje v javnem interesu. Društvo ima bogato tradicijo na področjih založništva in publicistične dejavnosti. V začetku delovanja je društvo izdajalo glasilo Poročevalec (izšlo je 10 števil), od leta 2001 pa neprekinjeno glasilo IZZIV. Društvo je do zdaj izdalo strokovne publikacije, kot so: Mesto, vloga in pomen in razvoj Novega mesta v prihodnjem tisočletju (1996), Oblikovanje kulturnih ustanov in razvoj Novega mesta v kulturno središče Dolenjske (2000), Novomeški ustvarjalci, zgodovina za prihodnost (2008), Novo mesto – možnosti in priložnosti (2010), osrednji zbornik ob 650-letnici Novega mesta Novo mesto 1965–2015 ter zbornika ob 10- in 20-letnici delovanja društva. Društvo Novo

mesto je ob deseti in dvajsetletnici delovanja društva prejelo priznanje župana Mestne občine Novo mesto ter leta 2014 tudi grb Mestne občine Novo mesto.

V društvu, ki ima še vedno nekaj manj kot sto članov, zelo spodbujamo projektno delo na vseh področjih društvenega delovanja, tako na državni kot lokalni ravni, za njihovo izvedbo pa kandidiramo na občinskih razpisih ter pridobivamo sponzorska sredstva. Pri izvedbi projektov nudimo pomoč tudi posameznikom in interesnim skupinam, ki niso društveno organizirani. Vrata društva so odprta vsem, ki želijo prispevati k vsestranskemu razvoju Novega mesta, k izboljšanju njegove celostne kulturne podobe in kakovosti življenja v njem ter krepiti pripadnost mestu.

Zakaj je treba sicer precej skromno adventno ponudbo stlačiti v zgornjem delu novomeškega Glavnega trga? Še posebej je moteče drsališče, ki se je razbotalo pred prenovljeno hišo na Glavnem trgu 2. Foto: Tomaž Golob, 2023.

ČRNA TOČKA

Mačehovski odnos do spominskega obeležja

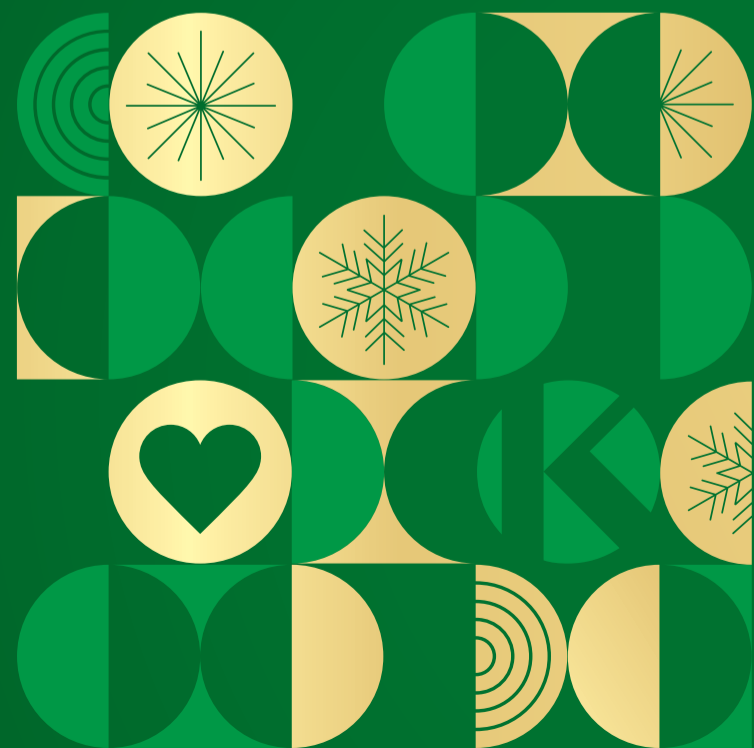
Tomaž Golob

Leta 2022 smo v decembrski številki glasila IZZIV opozorili na nekulturni odnos pristojnih pri postavitvi prireditvenega odra v adventnem času, ki posega v prostor spominskega obeležja pred mestno hišo in grdo zakriva hermi Dragotina Ketteja in Janeza Trdine. Naj spomnimo, da je arhitekt Marjan Mušič pred rotovžem v tlaku razgrnil slavnostno preprogo in nanjo postavil marmorna podstavka z omenjenima hermama. Ob zadnji prenovi trga so bili postavljeni še štirje marmorni podstavki, ki bodo očitno še nekaj časa samevali, ker se ne moremo poenotiti, komu izkazati čast in njegovo bronasto

poprsje postaviti na novomeški Olimp. Le kako se bomo domenili, če do svečanega prostora pred osrednjo mestno hišo nimamo nobenega odnosa. Očitno sta nam še ti dve hermi v napoto. Vnovič pozivamo odgovorne, da v času adventa ne stlačijo vsega na zgornji del trga, saj že drsališče otežuje gibanje pešcev. V drugih mestih imajo adventni program razpršen po celotnem mestnem jedru, vsekakor pa ne boste nikjer srečali drsališča na osrednjem mestnem trgu. To sodi bolj na Novi trg, kjer je že bil, ali v park pred Kulturnim centrom Janeza Trdine, dokler nam ga ne pozidajo, kot je namera.

Hermi Dragotina Ketteja in Janeza Trdine sta pristali v zaodrju prireditvenega odra. Z malo cinizma bi lahko rekli, da čakata na nastop. Ne bosta ga dočakala, ker v Novem mestu nimamo spoštljivega odnosa do zaslužnih žensk in mož. Foto: Tomaž Golob, 2023.

*Naj bodo želje srčne,
misli ustvarjalne in
dejanja odločna.*

Srečno 2024!

DRUŠTVENE NOVICE

Ustanove za obnovo in oživitev Narodnega doma ni več

Tomaž Golob

Propadajoče stanje Narodnega doma v Novem mestu je bil za Društvo Novo mesto že od ustanovitve pred tridesetimi leti sila boleča rana in njegova prenova ena od ključnih programskih nalog. Društvo Novo mesto je, da bi spodbudil njegovo prenavo, organiziral številne dogodke, eden ključnih trenutkov pa je bila javna tribuna leta 1997, po kateri je lastništvo Narodnega doma prevzela Mestna občina Novo mesto. Do tedaj je bil namreč v lasti Cestnega podjetja in do leta 1994 zaseden z restavratskimi delavnicami in arhitekturnim oddelkom Zavoda za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto. Prenova Narodnega doma je bila in je še vedno osrednja tema vsakokratnih lokalnih volitev, zgodi se pa nič. V tem pogledu lahko ocenimo kot iskreno a obenem utopično idejo, ki je leta 2002 vodila v ustanovitev Ustanove za obnovo in oživitev Narodnega doma. Ustanovitelj ustanove, Društvo Novo mesto in Mestna občina Novo

mesto, sta v upravni odbor, ki sicer šteje sedem članov, imenovala po dva predstavnika, preostale tri pa predstavniki donatorjev. Namen ustanove je bil koordiniranje zbiranja finančnih prispevkov fizičnih in pravnih oseb, ki bi se po zgledu pridobivanja sredstev za gradnjo Narodnega doma konec 19. stoletja namenila za njegovo celovito prenavo. Ustanova je bila v prvih letih po ustanovitvi dokaj dejavna, na računu se je do zdaj zbralo 11.810,46 EUR, potem pa je njena dejavnost zamrla, tako daje mandat potekel tudi zadnjemu upravnemu odboru. Mestna občina Novo mesto je leta 2023 imenovala novi upravni odbor, ki sta ga v imenu Mestne občine Novo mesto predstavljala podžupanja Sara Tomšič, ki je tudi prevzela predsedovanje odboru, ter podžupan Urban Kramar, Društvo Novo mesto sta zastopala dr. Tomaž Golob in Mitja Simič, kot predstavniki donatorjev pa je občina imenovala Matijo Škofa, Petra Kostreva in Igorja Vidmarja.

V Društvu Novo mesto se borimo, da bo pročelje vse bolj propadajočega Narodnega doma še dolgo zakrivala zaščitna mreža. Foto: Tomaž Golob, 2016.

Prva in edina seja novega upravnega odbora je bila 18. oktobra 2023 v mestni hiši, na kateri so bili sprejeti trije sklepi:

1. Denarna sredstva, ki so na transakcijskem računu Ustanove za obnovo in oživitev Narodnega doma, se nakažejo na transakcijski račun Mestne občine Novo mesto za namen rekonstrukcije in obnove Narodnega doma.

2. Obstoj Ustanove za obnovo in oživitev Narodnega doma in zbiranje donacij za obnovo naj se primerno predstavi ob rekonstrukciji in obnovi Narodnega doma.

3. Po prenosu denarnih sredstev na transakcijski račun Mestne občine Novo mesto je izpolnjen

namen, zaradi katerega je bila ustanova ustanovljena, zato naj se izpeljejo vsi potrebni postopki, da ustanova preneha delovati.

Člani upravnega odbora so namreč ugotovili, da namen, zaradi katerega je bila ustanova ustanovljena, zdaj v celoti opravlja Mestna občina Novo mesto, ki je lastnica Narodnega doma in bo po prejetem pravnomočnem gradbenem dovoljenju začela s prenavo. Žal se tudi pri Narodnem domu dogaja prepogosta praksa v našem mestu, da sosedje nasprotujejo gradnji ali prenovi in se postopki izdaje gradbenega dovoljenja izredno vlečejo. Je pa tudi res, da Mestna občina Novo mesto v tem trenutku še nima zagotovljenih sredstev za njegovo prenavo.

Priznanje Društvu Novo mesto

Tomaž Golob

Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Novo mesto, je ob 40-letnici delovanja v zgodnji jeseni 2023 postavil premično ulično razstavo z naslovom Grad Grm v odsevu časa in ob tej priložnosti podelil tudi priznanja za varstvo kulturne dediščine zaslužnim ustanovam in posameznikom. Društvo Novo mesto je prejelo zahvalo za dolgoletno delo, trud in skrb pri revitalizaciji novomeškega jedra. Ob tem spomnimo, da je tudi po zaslugi našega društva podjetje IMV v stečaju odstopilo od parcelacije gradu Grm ter pripadajočih objektov in zemljišč ter njihove prodaje po kosih, tako da je bilo prodano le nekdanje poslopje vrtnarjeve hiše z rastlinjakom. V grad se je leta 1994 vselil tedanji Zavod za varstvo naravne in kulturne dediščine Novo mesto, ki si še danes prizadeva za celovito prenavo gradu in grajskega parka, žal pa država, ki je od leta 2009 lastnica gradu, nikakor ne

zagotovi potrebnih sredstev. Slabo stavbno stanje gradu še toliko bolj žalosti, ker bi zavod po prenovi gradu del pritličnih prostorov, kletne prostore in grajsko dvorišče namenil javnemu programu in jih temu primerno tudi ustrezno opremil.

Grad Grm, v katerem delujeta novomeška območna enota Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije in Zgodovinski arhiv Ljubljana, Enota za Dolenjsko in Belo krajino Novo mesto. Foto: Tomaž Golob, 2023.

Po sledih pisatelja Ivana Tavčarja v Novem mestu in na Dolenjskem

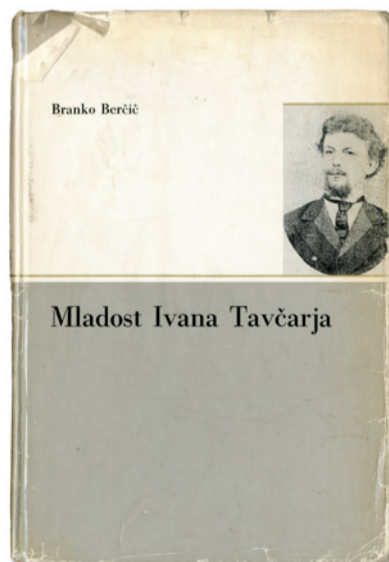
Na pobudo ministrstva za kulturo je vlada leto 2023 razglasila za Tavčarjevo leto. V tem letu smo obeleževali stoto obletnico smrti nekdanjega ljubljanskega župana in vidnega slovenskega politika s konca 19. in začetka 20. stoletja Ivana Tavčarja (1851–1923), ki danes velja predvsem za enega pomembnejših literarnih ustvarjalcev realizma na Slovenskem. Omenjena razglasitev nas je v novomeški knjižnici spodbudila k osvetlitvi Tavčarjeve življenjske poti, povezane z Novim mestom in Dolenjsko. Pisatelj Tavčar je namreč dve leti obiskoval novomeško gimnazijo. Lahko samo ugibamo, koliko in na kakšen način je nanj vplivalo tukajšnje okolje, dejstvo pa je, da prav v Novo mesto segajo začetki njegovega pisateljevanja.

Mateja Kambič, Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto

Leta 1866 je bil Tavčar zaradi kršenja discipline izključen iz Alojzijevega v Ljubljani, kjer je bival v času šolanja na tamkajšnji gimnaziji. Po tem neljubem dogodku je v njem počasi usihala želja, da bi sledil pričakovanjem staršev in obeh stricев duhovnikov ter postal duhovnik. Leta 1866 je bil stric Ignac, ki ga je Tavčar kot prvošolec in drugošolec med počitnicami obiskoval v Mengšu, za kaplana prestavljen v Cerknico. Skrb zanj in njegovo izobrazbo je nato prevzel stric Anton, ki je bil župnik na Raki na Dolenjskem. Vzel ga je k sebi in ga poslal studirat v bližino svoje župnije, na frančiškansko gimnazijo v Novo mesto.

Gimnazijska leta v Novem mestu

Tavčar je v Novem mestu obiskoval četrti in peti razred gimnazije. Prišel je v šolskem letu 1866/1867, ko je gimnazijo vodil gvardijan frančiškanskega samostana pater Bernard Vovk. Vovk, matematik in fizik, je postal prvi univerzitetno izobražen učitelj v tej ustanovi, med letoma 1857 in 1867 pa je bil tudi njen ravnatelj. Naslednje leto ga je zaradi bolezni kot ravnatelj nasledil Ignac Staudacher, ki je na

V biografiji z naslovom Mladost Ivana Tavčarja je Branko Berčič leta 1971 med drugim opisal pisateljeva dijaška leta v Novem mestu.

gimnaziji poučeval verouk. Med bolj znanimi Tavčarjevimi profesorji je bil še Novomeščan pater Rafael Klemenčič, ki ga je učil zemljepis in zgodovino, ukvarjal pa se je tudi s homeopatijo, tehniko in glasbo ter bil izumitelj. Ves čas šolanja v Novem mestu je bil Tavčar med boljšimi učenci, julija 1868 pa je bil najboljši med petimi odličnjaki, kar je bil njegov največji uspeh do tedaj.

Kot četrtošolec je Tavčar bival v Tesarski ulici, v hiši ob stiku današnje Kosove in Muzejske ulice v mestnem središču, kjer je pri poselniku Antonu Vertačiču stanoval še z dvema gimnazijcema. Naslednje leto se je preselil h gospodinj Karolini Tenger, pri kateri je prav tako stanovalo še nekaj drugih gimnazijcev. Tengerjeva je bila učiteljica ročnih del na dekliški šoli in je tisti čas v Novem mestu živela v hiši s hišno številko 82, lastnica te in tudi sosednje hiše s številko 83 pa je bila Marija Papež. Literarni zgodovinar in bibliotekar Branko Berčič, ki je v delu z naslovom Mladost Ivana Tavčarja natančno popisal tudi njegovo novomeško obdobje, je zmotno domneval, da je Tengerjeva stanovala v dvoriščnem delu Bergmanove hiše na novomeškem Glavnem trgu. Nekdanji sodelavec novomeške knjižnice, slavist in literarni zgodovinar Karel Bačer, je namreč dognal, da je Tengerjeva v času, ko je pri njej stanoval Ivan Tavčar, živela v hiši ob Krki na današnji Pugljevi ulici. Bačerjeva dognanja potrjujejo gimnazijska izvestja in zapiski novomeškega kronista Leopolda Picigasa, ki je v rokopisu Spomini na moje doživljaje zapisal, da je ».../ Kot 5-letni deček .../ z mostovža čestokrat opazil lepo počesanega mladeniča, ki je pri gospodični Loti stanoval .../ Ko sem jaz bil osmošolec mi je gospica Loti povedala, da je Tavčar že kot petošolec snoval načerte, da bode svoje doživljaje poetično popisal.«

Na Tavčarja, ki je že v mladih letih gojil ljubezen do slovenskega jezika, pomemčevalna šolska vzgoja ni imela velikega vpliva. V tem pogledu je bilo novo okolje v

dolenjski metropoli precej spodbudno, saj so bili skoraj vsi njegovi sošolci slovenske narodnosti. Eno leto pred Tavčarjevim prihodom je bila v Novem mestu med drugim ustanovljena čitalnica, ki je s svojimi prireditvami razvila živahno dejavnost, tako da je Novo mesto v tistem času sodilo med nacionalno najbolj prebujena mesta na Kranjskem.

Razglednica z vedutami rojstne vasi, vaške cerkve in Tavčarjeve rojstne hiše. Hrani Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto.

Doprsni portret Ivana Tavčarja po izvorniku slikarja Rudolfa Jakhla iz serije razglednic Naši velmožje. Hrani Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto.

V tem času se je največ družil s sošolcem Ivanom Mohorčičem (Mahorčičem) iz Novega mesta, skaterim sta bila sošolca še na ljubljanski gimnaziji. Skupaj sta sodelovala pri četrtoškem dijaškem listu, ki je bil v Novem mestu osnovan na Mohorčičevo pobudo. Danes o

Kip Ivan Tavčarja pred dvorcem v Visokem je delo kiparja Jakoba Savinška. Hrani: Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto.

listu ni dosti znanega, saj se nista ohranila ne list ne njegov naslov. V pogovoru Tavčarja z Izidorjem Cankarjem, ki je bil objavljen v Cankarjevem delu Obiski, Tavčar priznava, da ga je prav na gimnaziji v Novem mestu prišla prva strast za pisateljevanje. Tu je začel brati nemške romane najnižje vrste in pod tem vplivom napisal novelo Madame Amelije (Gospa Amalija), ki jo je v četrtem razredu gimnazije objavil v omenjenem listu. Po podatkih, ki jih najdemo v opombah v Tavčarjevem Zbranem delu, sodi v to obdobje tudi črtica z naslovom Nasproti stari palači, kjer iz vsebine črtice lahko razberemo resnične dogodke, kraje in ljudi. S palačo je

“*Eno leto pred Tavčarjevim prihodom je bila v Novem mestu med drugim ustanovljena čitalnica, ki je s svojimi prireditvami razvila živahno dejavnost, tako da je Novo mesto v tistem času sodilo med nacionalno najbolj prebujena mesta na Kranjskem.*

najverjetneje mišljena večja hiša plemenitaša Alberta Lehmana, ki je bil nekaj časa tudi novomeški župan. Hiša je bila na novomeškem Bregu, v neposredni bližini Tesarske ulice, kjer je stanoval Tavčar. Lik brata Roberta je najverjetneje prevzel Tavčarjev sorodnik Fran Tavčar, ki je ob Tavčarjevem prihodu v Novo mesto tu obiskoval tretji razred gimnazije, živel pa pri Šarloti Tenger, kamor se je naslednje leto preselil tudi Tavčar. Z imenitnimi sorodniki pa je mišljena družina Lehmannovega brata, višjega deželnega svetnika, ki je vsako leto prišel iz Gradca na počitnice v Novo mesto.

Otok in Struga

Najbolj znano Tavčarjevo delo, ki je povezano z življenjem in krajšim šolanjem v Novem mestu, je nedvomno grajska noveleta z naslovom Otok in Struga. Med počitnicami je Tavčar na Raki obiskoval strica Antona, ki je postal njegov vodnik. Verjetno sta že takrat gradiča Otočec in Struga na tej slikoviti poti vzbudila pisateljevo romantično domišljijo in je napisal izmišljeno ljubezensko zgodbo. Pod vplivom tedanje gospodarske krize in na podlagi poznavanja podeželske

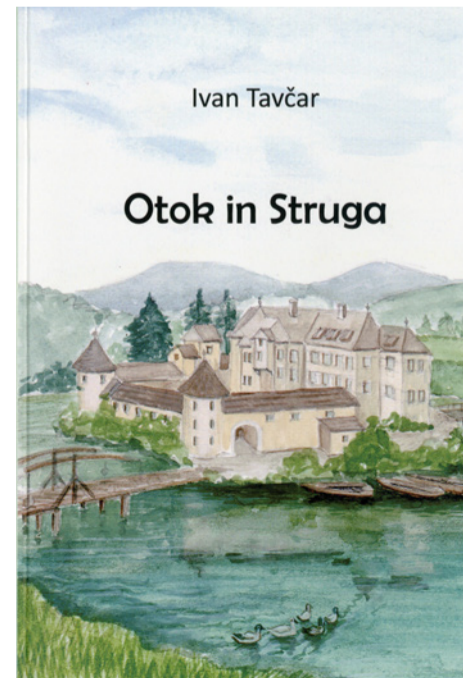

Stric Anton Tavčar, župnik na Raki, kjer je pisatelj preživel počitnice v času šolanja v Novem mestu. Vir: Digitalna knjižnica Slovenije.

aristokracije, ki jo je srečal na Dolenjskem, pa je tu že pokazal tudi na napake in slabosti višjih družbenih slojev, nekoliko je pretiraval tudi v opisovanju turobnosti in revščine te pokrajine. Novelo naj bi zasnoval že nekaj let po šolanju v Novem mestu, prvič je izšla leta 1881 v Ljubljanskem zvonu, pozneje pa je doživela tudi več odrskih uprizoritev in bila celo uglasbena. Nazadnje je delo leta 2021 v zbirki Skrta literarna dediščina Dolenjske in Bele krajine ter s spremeno besedo literarnega zgodovinarja Mirana Hladnika v samostojni publikaciji izdalo Slavistično društvo Dolenjske in Bele krajine.

Tavčar in Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto

V Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto, kjer lahko odkrivamo sledi Tavčarjevega literarnega ustvarjanja, hranimo vse izdaje njegovih literarnih del. Med njimi so seveda najbolj dragocene tiste, ki so izšle še za časa Tavčarjevega življenja. V Posebnih zbirkah Boga Komelja hranimo gimnazijska poročila novomeške gimnazije iz tega obdobja in Picigasove rokopise. V slikovni zbirki pa je tudi nekaj reprodukcij fotografij oziroma razglednic z njegovo podobo, pretežno iz časa med obema vojnoma. S pisateljevimi deli v rokopisu se žal ne moremo pohvaliti, pač pa je v rokopisni zbirki med korespond-

“*Danes v Novem mestu na Tavčarja spominja ulica, ki je bila po njem poimenovana z odlokom iz leta 1972.*

Grajska noveleta z naslovom Otok in Struga v samostojni izdaji iz leta 2021.

enco nekaj pisem različnim naslovnikom njegove soproge Franje Tavčar, rojene Košenini, ki je imela ob možu politiku in ljubljanskem županu pozneje vidno vlogo v družabnem in političnem življenju na Slovenskem.

Kolikokrat je Tavčar pozneje obiskal Novo mesto, ni znano, lokalna zgodovina beleži le dogodek iz časa tako imenovane Kandijske republike. Po dvigu pristojbine, s katero naj bi občina odplačala vojno posojilo, so uporniki odstavili župana občine Šmihel – Stopiče, znanega gostilničarja iz Kandije Josipa Zurca – Štemburja, in razglasili republiko. Tedaj je Tavčar, tisti čas ljubljanski župan, kot liberalni prvak prišel v Novo mesto umiriti razvnete strasti, ki so se razplamtele pod vplivom oktobrske revolucije v Rusiji v turbulentnem obdobju po prvi svetovni vojni, ko nova država še ni vzpostavila potrebnih mehanizmov, stara pa je že razpadla.

Danes v Novem mestu na Tavčarja spominja ulica, ki je bila po njem poimenovana z odlokom iz leta 1972, ko je bil zaradi gradnje novih stanovanjskih sosesk v Novem mestu uveden ulični sistem na Žibertovem hribu. Po njem se je do leta 1955 imenovala cesta, ki je skozi Kettejev drevedov vodila čez Kapiteljski hrib do Bršljina in je bila del stare ceste Novo mesto–Ljubljana. Tako je z odlokom o poimenovanju ulic Novo mesto pisatelja počastilo že leta 1930, samo nekaj let po njegovi smrti.

V Knjižnici Mirana Jarca v sklopu obeležitve Tavčarjevega leta pripravljamo dopolnitve vseh biografskih gesel, povezanih z njim, v dolenjskem delu spletnega portala Obrazi slovenskih pokrajin in objavo digitalne zbirke s poudarkom na Tavčarjevem novomeškem obdobju na spletnem portalu Kamra. Vse od septembra 2023 pa vabimo k ogledu manjše razstave v izložbi nekdanje čokoladnice na Rozmanovi ulici v Novem mestu, ki jo je knjižnica na to temo pripravila s pomočjo gradiva iz Domoznanskega oddelka in Posebnih zbirk Boga Komelja.

Mladi in aktivno državljanstvo

Društvo Novo mesto je v petek, 1. decembra 2023, v Knjižnici Mirana Jarca Novo mesto na pogovornem večeru gostilo prof. dr. Mirana Lavriča. Po izobrazbi sociolog in po rodu Dolenjec, prihaja namreč iz sosednje straške občine, je vodja dveh zaporednih nacionalnih raziskav mladih v Sloveniji, Mladina 2010 in Mladina 2020, ki predstavljata enega od temeljev za vodenje mladinske politike v državi. Sodeloval je v številnih drugih domačih in mednarodnih študijah mladih in med drugim koordiniral tudi veliko mednarodno raziskavo v desetih državah jugovzhodne Evrope. Objavlja v mednarodnem prostoru in je redni profesor na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru.

Tomaž Golob

Pogovorni večer smo v jubilejnim letu našega društva, ko obeležujemo 30-letnico delovanja, posvetili razumevanju družbenega profila mladih v Sloveniji in njihovih vedenjskih vzorcev.

Ne brez razloga. V Društvu Novo mesto bi morali po treh desetletjih delovanja poskrbeti za pomladitev članstva in organov društva, vendar nam ta naloga povzroča velike težave. Številni najstarejši člani društva so že pokojni, v društvu je dejavna predvsem srednja generacija in le redki so mlajši od štirideset let, zato se seveda sprašujemo, kako naprej. Dejstvo je, da mlajših generacij, ki naj bi nas nasledili in nadaljevali poslanstvo društva v prihodnje, ga organizacijsko in programsko priredili novi družbeni stvarnosti, ne razumemo najbolje. Kažejo se velike medgeneracijske razlike. Težave imam pri prepoznavanju njihovih vrednot, življenjskih stilov, načinov komuniciranja. V upravnem odoboru opažamo, da za razliko od starejših članov, ki so identitetno zelo navezani na društvo in Novo mesto ter redno plačujejo članarino, vendar so pasivni pri izvajanju društvenih dejavnosti, je pri mlajših ravno obratno: imajo polno znanj in veščin, vendar nas poiščejo le s ciljem, da uresničijo katerega od svojih projektov ali zamisli, pri tem dobijo organizacijsko in finančno podporo društva – in že jih ni več. Opažamo, da je njihovo dojemanje časa, prostora, delovnih obveznosti in informacij površno in hipno, v bistvu izrazito individualistično. Bolj kot organizirano delo v društvu jih zanima projektno delo.

V društvu se zato sprašujemo, ali ima naše društvo z zelo širokim spektrom delovanja, od založniške dejavnosti, kulture, kulturne dediščine, urejanja prostora in var-

stva okolja, ki od članov zahteva strokovno znanje ter vztrajno in natančno delo, sploh še prihodnost, ali pa bomo v prihodnje le še servis za uresničevanje projektov zainteresiranih posameznikov, ki praviloma ne bodo člani društva. S to prakso se že srečujemo na področju založništva, organiziranja dogodkov, kot je bil npr. TedxNovomesto ipd. Pa tudi v tem primeru mora društvo zagotoviti trdno organizacijsko strukturo z urejenim financiranjem in vsaj nekaj delujočimi člani, kar pa ni in ne sme biti osnovno poslanstvo društva.

Na pogovornem večeru smo se zato posebej dotaknili vprašanja, ali so se mladi še sposobni prilagoditi delu v organiziranih okoljih z jasnimi delovnimi pravili, znajo biti osebno odgovorni, da lahko sprejmejo tudi družbeno odgovornost, ali pa se v duhu vseprisotnega individualizma osredotočajo zgolj na osebne preference in praviloma kratkoročne življenjske cilje.

Z gostom smo se najprej sprehodili skozi osnovne značilnosti posameznih generacij s poudarkom na zadnjih dveh, starostni skupini Y, imenovani tudi milenijci (rojeni med 1981 in 1995), ter starostni skupini Z (rojeni po letu 1996), ki se tudi počasi vključuje na trg dela, in sta za Društvo Novo mesto najbolj zanimivi. Pri tem je treba opozoriti, da različne stroke in znanstvene vede pri analizi posameznih starostnih skupin raziskujejo zgolj splošne značilnosti in trende, ter da je treba upoštevati, da so zlasti mlajše generacije izredno heterogena demografska skupina.

V obeh starostnih skupinah se soočamo z izredno individualiziranimi posamezniki. Za razliko od milenijcev se generacija Z sooča s stresom, občutkom vedno

Prof. dr. Miran Lavrič na pogovornem večeru Društva Novo mesto. Foto: Darja Peperko Golob, 2023.

večje osamljenosti in strahom pred neuspehom, tako v šoli kot na delovnem mestu, s katerim se ne znajo soočiti, kar zelo vpliva na njihovo duševno zdravje. Zelo veliko poudarka dajo videzu in zdravju, za kar so zaslužna dodatna omrežja, kjer se primerjajo z virtualnimi prijatelji. In ker se ne zavedajo, da se njihovih vrstniki in vzorniki na družbenih omrežjih promovirajo v idealizirani podobi, kjer so vsi videti lepi, srečni in uspešni, jim to povzroča dodatne travme. Lavrič je v raziskavah ugotovil, da se na družbenih omrežjih vedno pogosteje tvorijo zaprte skupine, tako imenovane sobe z odmevom, ki ne dovoljujejo pluralizma, zaradi česar pri mladih opaža vedno večjo mnenjsko radikalizacijo.

Kar je z vidika nadaljnega delovanja društva pomembno, je razumevanje njihovega odnosa do vodstvene hierarhije ter strokovne in moralne avtoritete. Gost je žal potrdil našo slutnjo, da imajo mlajše generacije s tem kar nekaj težav, zlasti pri generaciji Z opaža tovrstni komunikacijski šum že v družini, ki se nadaljuje tudi pozneje na delovnem mestu, saj jih t. i. helikopterski starši niso naučili potrebnih delovnih navad, samoiniciativnosti, vztrajnosti pa tudi, kako se soočiti z neuspehom, ki je sestavni del življenja. Otroci so pogosto njihov osebni projekt in kot kosilnice čistijo pred njimi vse prepreke in neprijetne situacije, ob katere bi se lahko spotaknili.

Ste tudi vi za eno prešerno?

Klavdija Kotar, foto: Vito Saje

V nedeljo, 3. decembra 2023, smo v Kulturnem centru Janeza Trdine s prireditvijo STE TUDI VI ZA ENO PREŠERNO? obeležili vseslovenski neformalni praznik Ta veseli dan kulture. Na dan rojstva slovenskega pesnika Franceta Prešerna slavimo svojo kulturo in umetnost ter njuno izjemno povezovalno vlogo skozi zgodovino slovenskega naroda. To je dan, ko se na stečaj odprejo vrata kulturnih hramov in številnim obiskovalcem ponudijo brezplačne prireditve.

Organizatorji dogodka, JSKD Novo mesto, Društvo Novo mesto in Zavod Novo mesto, so ta dan posvetili spominu veliki novomeški kulturnici Staši Vovk (1943–2017), ki bi novembra 2023 slavila 80. rojstni dan. Soustvarjalci kulturnega programa so bili novomeška kulturna društva in skupine: baletni pom-

ladek iz Plesnega društva Terpsihora pod mentorstvom Lucije Bahovec, Folklorno društvo Kres, mladinska godčevska skupina z mentorico Evo Zec, tamburaška skupina in njena vodja Branka Moškon, Društvo za medkulturni dialog, Društvo upokojencev z literarno sekcijo Snovanja (Stane Cerar, Anica Mušič, Marjan Hren, Vida Rifelj in Anica Vidmar) in Moška pevka skupina Deci. Program sta povezovala dijaka novomeške gimnazije Nika Barbo in Kal Kotar Dražumerič.

V praznično okrašenem prostoru avle Kulturnega centra Janeza Trdine je bilo številno občinstvo deležno izbranega prešernega programa, kjer se je pelo, plesalo in igralo.

Boste drugo leto prešerni z nami tudi vi?

Eva Simič

(1935-2023)

Profesorica angleškega in slovenskega jezika, ustanovna in častna članica Društva Novo mesto

Tomaž Golob

Eva Simič, foto: Tomaž Levičar, 2018.

Fotografija prikazuje amaterske igralce iz Novega mesta v igri Plinska luč. Eva sedi druga z desne. Začetek šestdesetih let 20. stoletja. Hrani Knjižnica Mirana Jarca Novo mesto v posebnih zbirkah Boga Komelja.

Eva Simič se je rodila 9. aprila 1935 v Nifergalovi družini na Grmu v Novem mestu. Uradno je bila Eva Milena Marija. Mama je namreč želela, da je Eva, teta, da je Milena, oče pa si je zaželel Marijo. Še ne dve leti stara je izgubila očeta, tako da sta z materjo živeli sami in se težko prebijali skozi življenje. Mati ni bila zaposlena, preživljala se je v glavnem s pletenjem. Eva je osnovno šolo obiskovala v Šmihelu pri šolskih sestrah De Notre Dame, kjer je v vojnih letih opravila štiri razrede osnovne šole. Vendar ni šla, kot je bila takrat navada, še v peti razred, ki je bil nekakšna priprava na gimnazijo, ampak je opravila sprejemni izpit in se takoj vpisala v prvi razred nižje gimnazije. Deset let je štela, ko je leta 1945 stopila v tedaj osrednji novomeški hram učenosti. Leta 1953 je maturirala in nato v Ljubljani študirala angleščino in slovenščino ter leta 1959 diplomirala. Kot profesorica je službovala na novomeški gimnaziji od nastopa službe pa vse do upokojitve leta 1990, kar je redek primer. Eva je tako v novomeški gimnaziji preživela kar devetintrideset let: osem kot dijakinja in enaintrideset kot profesorica angleščine. Bila je prva Novomeščanka, ki je v domačem kraju poučevala angleščino, ker so profesorice do začetka njene profesure prihajale iz Ljubljane.

Ob plesu, kinu in igranju na klavir je Eva močno privlačila predvsem gledališče. Z nastopi na odru je začela že v osnovni šoli pri šolskih sestrah, kjer so prirejali nabožne igre, v gimnaziji pa so se dijaki ob pomoči profesorjev lotevali že pravih iger. Po končanem študiju je kot amaterska igralka med letoma 1959 in 1963 sodelovala v igralski skupini Dušan Jereb, režirala pa je tudi številne igre, ki so jih ob koncu leta pripravljali dijaki novomeške gimnazije in z njimi gostovali po bližnjih krajih.

Igralski talent, ki ga je Eva pokazala že med šolanjem na gimnaziji, bi ji prav lahko drugače začrtal

življenjsko pot. Znanci so jo nagovarjali, naj gre študirat na igralsko akademijo, vendar pa sama na kaj takega ni nikoli resno pomislila, bolj kot to je v njej gorela želja, da bi lahko šla študirat arhitekturo, vendar ji mama ni dovolila, češ da tehnični poklici niso za ženske. In tako se je po maturi odločila za prosveto.

Vse življenje je živel na novomeškem Grmu, v neposredni bližini tedanje tovarne avtomobilov IMV, ki zaradi zgrešene lokacije ni bila nikoli prijazen sosed tamkaj živečim. Ti so zelo nasprotovali širitvi tovarne že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, dokončno pa je Evi in drugim na Grmu prekipelo ob vztrajnem onesnaževanju solate in drugih vrtin z lakom, ki je uhajal iz bližnje tovarniške lakirnice. Sin Mitja ji je svetoval organiziran pristop k reševanju težav, njen nekdanji gimnazijski sošolec Marjan Moškon pa ji je predlagal, naj ustanovi društvo za pravice Grmčanov ali nekaj podobnega. Eva se je tedaj obrnila na svoja nekdanja učenca in vneta ekologa Janeza Penco in Andreja Bartlja. Njena ideja je padla na plodna tla, krog pobudnikov pa se je hitro razširil, saj je bilo v Novem mestu marsikaj narobe. Ko so po več poskusih končno prepričali novomeškega odvetnika Toneta Škerlja, da prevzame predsedovanje, je bilo društvo po številnih pripravljanih sestankih ustanovljeno 18. novembra 1993 in registrirano 24. januarja 1994.

V društvu je bila dejavna, dokler ji je to dopuščalo zdravje. Ni bila le pobudnica ustanovitve društva, temveč tudi njegova dolgoletna tajnica in skrbna kronistka, v poznejših letih pa članica nadzornega odbora. V društvu se je bomo spominjali po večnem nasmehu, neizmernem življenjskem optimizmu, odprtosti do vsega novega in organizacijskih sposobnostih pri usklajevanju društvenih dejavnosti, še zlasti prirejanju družabnih srečanjih. Da je bilo društvo na neki način njen drugi otrok, nad katerim je skrbno be-

dela, priča tudi dejstvo, da je sedež društva od ustanovitve registrirano na naslovu njene družinske hiše na Grmu.

Društvo Novo mesto je Evi Simič in Antonu Škerlju, od katerega smo se poslovili v začetku januarja 2021, na pogovornem večeru dne 22. decembra 2016 v Knjižnici Mirana Jarca slovesno podelilo častno članstvo. V vlogi častne članice našega društva je še decembra 2019 na društvenem kulturnem dogodku v Knjižnici Mirana Jarca, torej tik pred začetkom epidemije koronavirusa, podelila častno članstvo Marianu Lapajnetu, Marjanu Moškoni in Matjažu Verbiču. To je bilo tudi njeno zadnje javno udeleževanje v vlogi članice Društva Novo mesto. Umrla je 8. avgusta 2023, od nje smo se poslovili 12. avgusta 2023 na pokopališču v Srebrničah.

Naj nas spremlja njena misel na vprašanje, kaj je zanjo sreča, ki ji ga je zastavil Tomaž Levičar v spletni rubriki Novomeški odgovori. Odgovorila mu je tako:

»Duševni mir in dobri odnosi z ljudmi. Sreča je tudi, da si zadovoljen s tistim, kar imaš.«

Viri

Vidmar, Igor. Lakirana solata je bila vsega kriva, 23. 12. 2016, dostopno na: https://dolenjskilist.svet24.si/2016/12/23/167823/novice/dolenjska/Lakirana_solata_je_bila_vsega_kriva/.

Markelj, Milan. Desetletja z gimnazijo. Profesorji novomeške gimnazije: Eva Nifergal Simič. Dolenjski list 38(XLVII), 19. 9. 1996, str. 18.

Levičar, Tomaž. Novomeški odgovori: Eva Simič, častna članica Društva Novo mesto, 1. 3. 2018, dostopno na: <https://novomeskanstvo.blogspot.com/2018/03/novomeski-odgovori-eva-simic-castna.html>.

Spoštovane članice in člani Društva Novo mesto, prosimo vas, da nam na naslov društvo.novo.mesto@gmail.com pošljete svoj elektronski naslov, da vas bomo lažje in hitreje obveščali.

